

Берзін П. С.,
 доктор юридичних наук, доцент,
 професор кафедри
 кримінального права та криминології
 юридичного факультету
 Київського національного університету
 імені Тараса Шевченка

КОРИФЕЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА. ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ НАРИС ПРО СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА ТИХЕНКА

Частина 3

У статті висвітлюються основні напрями науково-педагогічної діяльності С.І. Тихенка, що пов'язані з наукою кримінального права. Визначається внесок цього вченого у розвиток вказаної науки на основі архівних джерел.

Ключові слова: кримінальне право, наука, наукова діяльність, історія розвитку, кримінальна відповідальність.

В статье освещаются основные направления научно-педагогической деятельности С.И. Тихенко, связанные с наукой уголовного права. Определяется вклад этого ученого в развитие указанной науки на основе архивных источников.

Ключевые слова: уголовное право, наука, научная деятельность, история развития, уголовная ответственность.

Після захисту докторської дисертації Сергій Іванович ще з більшою гарячністю занурюється у наукову роботу, не обмежуючи її проблемами кримінальної відповідальності за розкрадання соціалістичної власності. Починаючи з повоєнних років й до кінця 1960-х років наукова робота С.І. Тихенка здійснювалась у чотирьох напрямках, які умовно можна охарактеризувати, як: 1) підготовка наукових статей, присвячених проблемам загальної й особливої частин радянського кримінального права; 2) підготовка наукових доповідей, виступів на засіданнях вченої ради юридичного факультету КДУ, а також на різних конференціях й семінарах;

3) підготовка наукових висновків з проблем кримінального права, які ставились перед вченим як членом Верховного Суду УРСР, а також здійснення узагальнень по конкретних категоріях кримінальних справ; 4) робота над лекціями із загальної й особливої частин радянського кримінального права, які вчений читав у КДУ.

1) Підготовлені у цей період С.І. Тихенком наукові статті з проблем загальної й особливої частин радянського кримінального права стосувались переважно проблем кримінальної відповідальності за розкрадання соціалістичної власності, у зв'язку з чим вченим було здійснено низку публікацій у провідному виданні

того часу «Радянське право» [1; 2; 3]. Однак, особливу увагу у зв'язку з цим варто звернути на рукописи Сергія Івановича, які стосувались окреслених вище проблем. Так, в особистому архіві С. А. Тарарухіна зберігаються дві редакції підготовленої С. І. Тихенком статті, присвяченої проблемам відповідальності за дрібне розкрадання майна, віддруковані на друкарській машинці. Назва статті у першій авторській редакції була визначена Сергієм Івановичем, як «Про відповідальність за дрібне розкрадання державного та громадського майна» [4], а у другій – «Про відповідальність за дрібне розкрадання соціалістичного майна в кримінальному порядку і перед судом громадськості» [5]. Крім цього, С. І. Тихенком як додаток до першої редакції статті було окремо подано «Відомості в 15 таблицях про судимість по Указу Президії Верховної Ради СРСР від 10 січня 1955 р. «Про кримінальну відповідальність за дрібне розкрадання державного та громадського майна» за 1959 рік і першу половину 1960 року» [6]. У першій редакції зазначеної статті Сергій Іванович висвітлює історію розвитку радянського законодавства, яке передбачало відповідальність за дрібне розкрадання майна, аналізує судову практику, пов'язану із застосуванням названого вище Указу Президії Верховної Ради СРСР, наводячи для ілюстрації відповідні приклади із тогочасної судової практики. У підсумку, такий підхід дозволив автору висвітлити зміст криміноутворюючих ознак дрібного розкрадання, а також особливості застосування за дрібне розкрадання заходів громадського та кримінально-правового впливу. На останньому машинописному аркуші С. І. Тихенком поставлено підпис, але точна дата підготовки статті до друку автором не вказується. Однак, про орієнтовні часові межі підготовки цієї статті можуть свідчити наступні слова автора: «Коли пишуться ці рядки, в ряді союзних республік, зокрема в УРСР, нові кримінальні кодекси ще не прийняті. В проєкті КК УРСР відповідальність за дрібне

розкрадання державного або громадянського майна встановлена в значній мірі подібно до того, як в зазначеній ст. 96 КК РРФСР» [4, с. 21]. Отже, враховуючи дату прийняття КК УРСР 1961 року, часом підготовки статті можна визнати проміжок часу між 1959-м та 1960-м роками.

У другій редакції статті під назвою «Про відповідальність за дрібне розкрадання соціалістичного майна в кримінальному порядку і перед судом громадськості» С. І. Тихенко поглибив ту частину дослідження, що стосувалась історії розвитку відповідальності за дрібне розкрадання соціалістичного майна, співвідношення окремих положень КК УСРР 1923 року та КК РСФРР 1922 року, аналізу існуючих в тогочасній літературі й судовій практиці підходів щодо розуміння змісту поняття розкрадання майна та елементів складу дрібного розкрадання згідно з названим вище Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 січня 1955 року. Це дозволило сформулювати автору низку висновків, важливих для тогочасної науки кримінального права. Наприклад, на арк. 9–10 другої редакції вказаної статті Сергій Іванович пише, що «дрібним можна вважати тільки таке розкрадання, при якому умисел злочинця був спрямований саме на розкрадання дрібне ... Основним критерієм для визнання розкрадання дрібним треба вважати все ж таки не стільки розмір у натуральному виді, скільки вартість викраденого або, інакше кажучи, розмір спричиненої розкраданням державі або громадській організації позитивної матеріальної шкоди ... Коли розкрадання вчинюється шляхом розбійного нападу, то, беручи до уваги характер цього злочинного діяння і велику суспільну небезпеку розбою, такі дії не можна кваліфікувати як дрібне розкрадання незалежно від вартості та розміру викраденого» [5, с. 9–10]. Для обґрунтування окремих своїх висновків С. І. Тихенко звертався до аналізу деяких кримінальних справ, розглянутих судами м. Києва

[5, с. 17–18] (так, формулюючи висновок про те, що «... практика застосування до осіб, які вперше вчинили дрібне розкрадання, заходів громадського впливу, замість покарання їх в кримінальному порядку, показує, що ці заходи є, як правило, досить ефективними», автор пише: «ми це наводимо на основі безпосереднього вивчення ряду відповідних матеріалів і справ по м. Києву» [5, с. 17–18]). У підготовлених як додаток до першої редакції зазначеної статті «Відомостях в 15 таблицях про судимість ...» Сергій Іванович наводить дані, узагальнені ним на основі отриманих у судах м. Києва та Київської області матеріалів. У цих таблицях автор окремо вказує на вік засуджених, їх кількість та міри покарання, які призначались судами м. Києва й Київської області за дрібне розкрадання.

В особистому архіві професора С. А. Тарарухіна вдалося знайти й низку інших статей С. І. Тихенка, віддрукованих на друкарській машинці. В одній із таких статей, що має назву (подається мовою оригіналу) «Кримінально-правова характеристика службового злочину по новому законодавству» [7] (на останньому аркуші цієї статті почерком С. І. Тихенка після його підпису зазначено: «20.VI – 64 г.» [7]), автор розкриває проблеми визначення родового об'єкта службових злочинів, їх поняття, ознак, різновидів цих злочинів, змісту об'єктивної та суб'єктивної сторін їх складів, суб'єкта цих злочинів. Окрему увагу Сергій Іванович приділяв порівнянню змісту окремих різновидів службових злочинів КК РРФСР та УРСР, а також визначенню змісту й різновидів військових службових злочинів. Очевидно, саме ці машинописні матеріали використовувались С. І. Тихенком в опублікованих дещо пізніше наукових працях [8; 9].

Проте окресленими проблемами наукові інтереси С. І. Тихенка у 1960-ті роки не вичерпувались. Він, зокрема, продовжує цікавитись проблемами кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя [11; 12], миру та безпеки

людства [13], а також досліджувати зміст кримінально-правових проблем, які цікавили В. І. Леніна [14].

Окремі із тогочасних наукових доробків Сергія Івановича були підготовлені у співтворстві з іншими викладачами кафедри кримінального права КДУ – Я. М. Брайніним та П. С. Матишевським. Про існування машинописних варіантів підготовлених цими викладачами статей стало відомо завдяки особистому архіву С. А. Тарарухіна. Так, разом з професором Я. М. Брайніним Сергій Іванович готує до друку наукову статтю під назвою «Застосування давності до фашистських злочинців неприпустиме» (її машинописний варіант також зберігся в особистому архіві С. А. Тарарухіна, щоправда, на першому аркуші зверху зазначеної вище назви почерком С. І. Тихенка наводиться назва альтернативна «Вирок народів. перегляду не підлягає» і вказується дата «20.II.65» у той час, як на останньому (шостому) аркуші після підписів авторів дата визначена як 15 лютого 1965 року) [13, с. 1]. На той час вказана проблема відзначалась своєю актуальністю насамперед з огляду на те, що «Урядом Федеративної Республіки Німеччини 20 листопада 1964 р. оголошено його рішення припинити з травня 1965 р. кримінальне переслідування фашистських військових злочинців внаслідок нібито «скінчення строку давності» [13, с. 1]. Висловлюючи свою незгоду з цим рішенням, автори на підставі докладного аналізу Декларації про покарання за злочини, вчинені під час війни, від 13 січня 1942 року обґрунтовували необхідність визнавати «злочини проти миру, військові злочини і злочини проти людяності ... не звичайними кримінальними злочинами, відповідальність за які регулюється виключно нормами внутрішньодержавного права, а міжнародними злочинами»¹ [13, с. 4].

¹ У зв'язку з цим висновок, який зробили автори, має наступний вигляд: «Злочини, вчинені гітлерівськими злочинцями, це не звичайні кримінальні злочини, а злочини, які за своїми масштабами і виключною небезпекою для справи миру і для людства виходять далеко за межі звичайних кримінальних злочинів» [13, с. 5].

У співавторстві з доцентом П. С. Матишевським Сергій Іванович підготував до друку працю під назвою «Питання кримінального права і боротьби з злочинністю в працях В. І. Леніна», у якій було розкрито основні погляди засновника радянської соціалістичної держави на природу контрреволюційних злочинів, розкрадання, спекуляції, службових злочинів [14, с. 1–10], особливостей призначення покарання за ці злочини [14, с. 13–16].

2) У зазначений період Сергій Іванович виступає з численними доповідями й повідомленнями на різних конференціях, семінарах, засіданнях тощо, присвячених переважно проблемам застосування положень нового КК УРСР 1960 року, оскільки вчений брав активну участь у підготовці проекту цього законодавчого акту як член робочої комісії.

Так, на одному із семінарів голів обласних судів у Міністерстві юстиції республіки, що відбувся 15 березня 1961 року, професор Тихенко виступив із доповіддю, присвяченою проблемам кримінальної відповідальності за злочини проти соціалістичної власності за новим КК УРСР [15] (на першому аркуші машинописного варіанту цієї доповіді почерком Сергія Івановича червоним олівцем написано: «Доповідь на семінарі голів обл. судів в МЮ УРСР 15.ІІІ.61 р.» [15, с. 1]). У цій доповіді автор приділив увагу визначенню змісту поняття розкрадання за КК УРСР «не як певного складу злочину, а як загального поняття, що об'єднує різні види розкрадання, як-от: розкрадання державного або громадського майна шляхом крадіжки (ст. 81), шляхом грабежу (ст. 82), шляхом шахрайства (ст. 83) та розкрадання шляхом привласнення, розтрати або зловживання службовим станом (ст. 84)» [15, с. 2], у зв'язку з чим пропонує його розглядати як «умисне незаконне обернення такого майна у вигоду свою чи іншої особи з мотивів корисливої заінтересованості» [15, с. 3]. Після розкриття змісту цих основних положень своєї доповіді С. І. Тихенко детально оха-

рактеризував об'єктивні й суб'єктивні ознаки складів названих вище видів розкрадання державного та громадського майна [15, с. 3–11].

Проблеми кримінальної відповідальності за злочини проти соціалістичної власності за КК УРСР 1960 року ставали об'єктом уваги С. І. Тихенка й під час інших доповідей. В одній із таких доповідей вчений зосередив увагу на проблемах визначення змісту поняття розкрадання та ознак складів: а) різних видів розкрадання державного чи громадського майна, а також розбою з метою розкрадання такого майна; б) знищення та пошкодження державного чи громадського майна та в) інших злочинів проти соціалістичної власності (на першому аркуші цієї доповіді, що віддрукована на друкарській машинці й має рукописні вставки по тексту, зверху, над назвою, червоним олівцем зазначено (мовою оригіналу): «Доклад в ОГУ 15.V.61») [16, с. 5–21]. У цій доповіді Сергій Іванович окрему увагу приділив доволі дискусійному на той час питанню про особливості кваліфікації розбою з метою розкрадання державного чи громадського майна, поєданого з умисним вбивством потерпілого. Відстоюючи позицію про те, що «у розглядуваних випадках вчинене слід кваліфікувати як умисне вбивство, вчинене із користі, не застосовуючи ... статті, що передбачає відповідальність за розбій», вчений так обґрунтовує доцільність кваліфікації розглядуваних випадків як умисного вбивства із користі та розбою з метою розкрадання (тобто за сукупністю п. «а» ст. 93 та ч. 2 ст. 86 КК УРСР): «Мушу сказати, що я входив у робочу комісію, якою був складений проект Кримінального кодексу УРСР. Всі чи майже всі члени цієї комісії висловлювали ту точку зору, що закон слід відредагувати так, щоб у розглядуваних випадках все вчинене кваліфікувалось без застосування складних правил про сукупність злочинів лише як кваліфіковане вбивство. Спеціально для цього в санкцію ст. 93 була внесена вказівка

на те, що у випадках, ... коли умисне вбивство вчинене із користі, як додаткове покарання застосовується конфіскація майна. Однак, як відомо, прийнятий закон ... відривається від його авторів, від їх думок і міркувань та ... отримує в частині свого змісту те чи інше цілком самостійне значення. Враховуючи цю обставину, слід визнати, що думка авторів проекту Кримінального кодексу УРСР про те, що розглядувані дії слід кваліфікувати лише як вбивство, не знайшла в тексті закону достатньо чіткого об'єктивного відображення. В результаті, питання про те, як слід кваліфікувати розбій, поєднаний з вбивством, залишається питанням спірним. Судова практика ще не дала певної на нього відповіді. У Верховному Суді УРСР справ розглядуваної категорії з моменту набрання чинності нового Кримінального кодексу на вирішення ще не було. На мою думку, питання про кваліфікацію цих дій підлягає спеціальному обговоренню. Я особисто ... схилився б у більшій мірі до тієї точки зору, що ці дії слід кваліфікувати як вбивство та розбій за сукупністю» [16, с. 16–17].

22 жовтня 1964 року Сектор держави і права АН УРСР та КДУ проводять разом наукову конференцію, «присвячену методологічним питанням радянської юридичної науки». В отриманому С.І. Тихенком запрошенні на цю конференцію вказувалось, що на конференції будуть заслухані дві доповіді (професора П.О. Назаренка на тему «Методологічні проблеми радянської юридичної науки» та професора С.Л. Фукса «До методології вивчення радянської загальнонародної держави»). Кафедра кримінального права та процесу КДУ на цій конференції була представлена Я.М. Брайніним, який виступив із науковим повідомленням «Про деякі методологічні питання радянської науки кримінального права» [17, с. 91–99; 18, с. 806–807]. С.І. Тихенко був присутній на цій конференції й виступав із доповіддю. Свідченням цьому є знайдений в особистому архіві С.А. Тарару-

хіна машинописний варіант стенограми виступу С.І. Тихенка на зазначеній конференції [19]. Крім цього, в архіві С.А. Тарарухіна вдалося знайти запрошення, на якому почерком Сергія Івановича зазначено «конференція 22.Х. –64 р. Тут я виступив» й «виступили Сергейко Катрич Тихенко», а також рукопис (олівцем) на половинці стандартного аркушу з планом й основними положеннями виступу (на ньому, зверху червоним олівцем, почерком Сергія Івановича написано: «Resumé мого виступу. 10 хв.») [20]. Положення заслуханих доповідей П.О. Недбайла і С.Л. Фукса С.І. Тихенко конспектує, про що також збереглися його нотатки, зроблені олівцем на звернутому навпіл аркуші [21, с. 1].

Машинописний варіант тез П.О. Недбайла був розданий усім учасникам зазначеної конференції (його обсяг становить 12 віддрукованих на друкарській машинці аркушів, а внизу останнього аркушу вказується, що ці тези зареєстровані в архіві рукописів кафедри теорії та історії держави і права КДУ за № 144 від 12 жовтня 1964 року) [22]. Доповідь саме цього вченого викликала інтерес С.І. Тихенка, про що свідчить зміст стенограми його виступу. Так, під час виступу Сергій Іванович відзначив, що його «як криміналіста, представника кримінально-правової науки в широкому розумінні цього поняття, особливо зацікавила доповідь П.О. Недбайла про методологічні проблеми радянської правової науки ... Доповідь П.О. Недбайла, на мою думку, є цінною ... Методологічні положення, розвинуті в доповіді П.О. Недбайла, мають пряме відношення, зокрема, й до кримінально-правової науки». У виступі С.І. Тихенко критично поставився до тези П.О. Недбайла про особливе методологічне значення загальної теорії держави та права (як науки про основні й провідні закономірності виникнення, розвитку і функціонування держави та права), оскільки, на думку криміналіста, саме ця наука проникає у дійсність більш глибоко, ніж галузеві юридичні науки, збагачуючи останні керівними іде-

ями та принципами. Не погоджуючись з цим, С.І. Тихенко звернувся до деяких методологічних питань науки радянської криміналістики, відзначаючи, що «окремі галузеві юридичні науки, в тому числі й кримінально-правова наука, ще не збагачуються у належній мірі від теорії держави та права тими цінними керівними ідеями та принципами, якими теорія держави та права могла б їх збагатити, якби вона досягла належної висоти». На думку С.І. Тихенка, саме особливості методології радянської криміналістики не були враховані П. О. Недбайлом у його доповіді.

26–27 жовтня 1965 року в Секторі держави і права АН УРСР відбулась наукова конференція «Форми і методи конкретних соціологічних досліджень в юридичній науці». В особистому архіві С. А. Тарарухіна збереглися два варіанти відредагованої стенограми виступу С.І. Тихенка на цій конференції. Перший варіант (з рукописними вставками олівцем) направлений Сергію Івановичу за супровідним листом № 126/588 від 9 листопада 1965 року за підписами в. о. завідуючого Сектором держави і права АН УРСР Б. М. Бабія та вченого секретаря В. В. Мриги [23], а другий варіант – підписаний С.І. Тихенком і надісланий до Сектора держави і права АН УРСР за супро-

відним листом від 30 листопада 1965 року (на останній сторінці цього варіанту відредагованої стенограми виступу С.І. Тихенка після його підпису чорнилами власноруч вказується дата «27.XI – 65 г.»). Правки, зроблені С.І. Тихенком олівцем у першому варіанті відредагованої стенограми зазначеного виступу, стосувались розуміння принципу економії каральної діяльності та особливостей проведення кримінологічних досліджень. Фактично, ці положення виступу були переписані С.І. Тихенком заново [23, с. 2–6]. У другому варіанті стенограми виступу Сергій Іванович також робив деякі правки. Проте загальний зміст положень, викладених у другому варіанті стенограми його виступу, залишився незмінним, і майже усі виправлення автора олівцем по тексті першого варіанту, які мені вдалося розібрати, були враховані при передруку й підготовці «чистового» (другого) варіанту відредагованої стенограми виступу. Так, розуміння принципу економії заходів каральної діяльності С.І. Тихенко здійснював з урахуванням «чіткої диференціації каральної діяльності з встановленням дуже суворих покарань за тяжкі злочини та одночасно з м'яким підходом до осіб, які вчинили злочини, що не мають великої суспільної небезпеки» [23, с. 2–3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Тихенко С.* Питання особливої частини проекту Кримінального кодексу УРСР / С. Тихенко, Д. Юровський // Радянське право. – 1958. – № 5. – С. 61–66.
2. *Тихенко С.* Питання про злочини проти соціалістичної власності в проєкті Кримінального кодексу УРСР / С. Тихенко // Радянське право. – 1959. – № 3. – С. 42–46.
3. *Тихенко С.* Відповідальність за злочини проти соціалістичної власності / С. Тихенко, П. Матишевський // Радянське право. – 1961. – № 4. – С. 50–60.
4. *Тихенко С. І.* Про відповідальність за дрібне розкрадання державного та громадського майна / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 22 арк.
5. *Тихенко С. І.* Про відповідальність за дрібне розкрадання соціалістичного майна в кримінальному порядку і перед судом громадськості / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 22 арк.
6. Додаток до роботи С.І. Тихенка «Про відповідальність за дрібне розкрадання державного та громадського майна» / Відомості в 15 таблицях про судимість по Указу Президії Верховної Ради СРСР від 10 січня 1955 р. «Про кримінальну відповідальність за дрібне розкрадання державного та громадського майна» за 1959 рік і першу половину 1960 року // Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 18 арк.
7. *Тихенко С. І.* Кримінально-правова характеристика службового злочину по новому законодавству, 20.VI.1964 р. / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 12 арк.
8. *Тихенко С. І.* Кримінально-правова характеристика службового злочину / С.І. Тихенко // Вісник Київського університету. Серія права. – 1965. – № 6. – С. 100.

9. *Тихенко С. І.* Кримінально-правова характеристика службового злочину за новим законодавством / С. І. Тихенко // Проблеми правознавства. Міжвідомчий науковий збірник. – 1965. – Вип. 1. – С. 78–84.
10. *Тихенко С. І.* Кримінально-правова характеристика злочинів проти правосуддя / С. І. Тихенко // Проблеми правознавства. Міжвідомчий науковий збірник. – 1966. – Вип. 3. – С. 97–103.
11. *Тихенко С. І.* Советское уголовное право (Часть особенная). Преступления против правосудия / С. И. Тихенко. – К.: Киевский ордена Ленина государственный университет им. Т. Г. Шевченко, 1970. – 106 с.
12. *Тихенко С. І.* Про кримінальну відповідальність за причетність до злочину / С. І. Тихенко // Вісник Київського університету. Серія права. – 1968. – № 9. – С. 104–110.
13. *Брайнін Я. М.* Застосування давності до фашистських злочинців неприпустиме, 15(20). П.1965 р. / Я. М. Брайнін, С. І. Тихенко // Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 6 арк.
14. *Тихенко С. І.* Питання кримінального права і боротьби з злочинністю в працях В. І. Леніна / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 17 арк.
15. *Тихенко С. І.* Доповідь на семінарі голів обласних судів в Міністерстві Юстиції УРСР, 15 березня 1961 р. / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 11 арк.
16. *Тихенко С. І.* Ответственность за преступления против социалистической собственности по новому Уголовному кодексу УССР, 15 мая 1961 г. / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 21 арк.
17. *Брайнін Я. М.* О некоторых методологических вопросах советской науки уголовного права / Я. М. Брайнін // Методологические проблемы советской юридической науки: Материалы научной конференции (Киев, 22 октября 1964 г.). – К.: Наукова думка, 1965. – С. 91–99.
18. *Берзін П. С.* Київська школа кримінального права (1834–1960 роки): історико-правове дослідження. Монографія / П. С. Берзін. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: «ВД «Дакор», 2013. – 1144 с.
19. *Тихенко С. І.* Из стенограммы научной конференции Сектора государства и права АН УССР и юридического факультета КГУ, посвященной методологическим вопросам юридической науки, 15 ноября 1964 г. / С. И. Тихенко // Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 5 арк.
20. *Тихенко С. І.* Resumé моего выступления. 10 мин. / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 1 арк.
21. *Тихенко С. І.* Петр Емельянович Недбайло, 22 октября 1964 г. / Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 1 арк.
22. *Недбайло П. Е.* Методологические проблемы советской юридической науки тезисы доклада на конференции юридических научных учреждений, ВУЗ'ов и факультетов УССР, 1 октября 1964 г. / Зарегистрировано в архиве рукописей кафедры теории и истории государства и права КГУ им. Т. Г. Шевченко под № 144 от 12.X.64 г. // Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 12 арк.
23. *Тихенко С. І.* Стенограмма выступления в прениях на научной конференции Сектора государства и права АН УССР, которая состоялась 26–27.X – 1965 г. на тему «Формы и методы конкретных социологических исследований в юридической науке»; сопроводительное письмо Сектора государства и права АН УССР № 126/588 от 2 ноября 1965 г. // Особистий архів С. А. Тарарухіна (Київ). – 8 арк.

Продовження статті в наступному номері.

Berzin P. Coryphaeus criminal law. History and Law essay on Sergei Ivanovich Tyhenka.

In the article light up basic directions scientific-pedagogical activity of S. I. Tikhenko, related to science of criminal law. The contribution of this scientist is determined to development of the indicated science on the basis of the archived sources.

Keywords: *criminal law, science, scientific activity, history of development, criminal responsibility.*

Стаття надійшла до редакції журналу 27.07.2015 р.